

Світлана Яременко

кандидат філол. наук, доцент, м.Київ

Лінгвостилістичний аналіз концепту *національна мова*

Дискусії про наддніпрянську й галицьку мову в періодиці початку ХХ ст. стосувалися власне теоретичного питання – діалектної основи української літературної мови. Показові терміни, якими оперували в дискусійних статтях автори (І.Нечуй-Левицький, Б.Грінченко, Олена Пчілка, Модест Левицький, І.Франко) на позначення літературної мови та її просторових відмін. На позначення спільної літературної мови для всіх українців вживали такі назви: *державно-літературно-націонольна мова, ряба літературна мова, єдина літературна мова, вкраїнська письменницька мова*. Через кілька десятиліть (1946 р.), осмислюючи дискусію про діалектну основу української літературної мови, Ю.Шевельов послуговувався такими терміносполуками: *діалектна многоосновність літературної мови, всеукраїнська літературна мова, загальноукраїнська літературна мова, всеосяжна літературна мова, великоукраїнські мовні впливи* (від Велика Україна), *галицькі народні говірки* (пор. *великоукраїнці й галичани* у Шевельова), *інтелігентське койне* та ін.

Мовознавчі терміни в науково-публіцистичних статтях завдяки своєрідним публіцистичним контекстам, наповненим народнорозмовною фразеологією, набувають додаткових експресивних відтінків значень.

У дискусіях початку ХХ ст. використовуване словосполучення *національна мова* наповнювалося цілком сучасним, актуальним змістом. Автори публікацій виявляють розуміння значення єдиної мови для консолідації нації, наголошують на свідомому ставленні до літературної мови, дотриманні міри в ній питомих і запозичених слів, тобто спостерігаємо два рівнобіжні процеси: відстоювання широких суспільних функцій національної мови і забезпечення цілісності, єдності мови.

Дослідження мови періодичних видань початку ХХ ст. виявило, що в зазначений період сформувалися усталені публіцистичні вислови на позначення важливих понять національно-мовної свідомості українців. До публіцистичної фразеології належать вислови на зразок: *нести світло до свого народу; озватися рідним словом до рідного краю; перша ластівка української науки*. Перший із наведених висловів стосується появи україномовних видань, які мали виконувати роль будителів національної свідомості. Іменник *світло* виступає традиційним символом знання (пор. *світло науки, світло знань*). Друга фразема належить Олені Пчілці. Письменниця використовувала його на позначення україномовного часопису "Рідний Край", який з'явився в Наддніпрянщині після зняття заборон на писемну українську мову. Третій вислів стосується факту читання першої лекції українською мовою, яку виголосив у Харківському університеті Микола Сумцов.

Публіцистика окресленого періоду репрезентує розгалужене лексико-семантичне поле концепту "заборона української мови". У зв'язку з реальним станом функціонування української мови в сфері культури, освіти досліджувані джерела активізують слова-поняття *обмеження, заборона* та ін. Залежно від особливостей індивідуального стилю в тексти вводяться парафрази, які передають зміст цих понять, але містять і образно-асоціативні вислови. Ключові слова *український, українознавство* вживаються в контексті публіцистичних метафор. Інформативні висловлювання авторів доповнюються емоційно-експресивними, образними мовними зворотами, покликаними відтворити, унаочнити картину переслідувань, заборони українського слова.